

DE MAGISCHE BETEKENIS VAN SCHELPE IN DE PREHISTORIE

In het boek "De voorhistorische mens" in 1938 verschenen bij W.J. Thieme & Cie van de hand van J.H. van Wieringen, komen enige zeer opmerkelijke feiten en conclusies voor omtrent schelpen, die wij u hieronder doorgeven.

De tekst van de auteur zal ik zoveel mogelijk letterlijk volgen met weglating van het niet absoluut noodzakelijke:

"Volgens de gebruikelijke ritus begroef de jong-palaeolithische mens zijn gestorvenen in liggende zijdelingse houding met enigszins samengebogen knieën. Daarbij ornamenteerden ze hun lijken met rode aarde en primitieve opsmukartikelen, o.a. halskettingen bestaande uit aaneengeregen roofdiertanden, stukjes ivoor, been, Turritella spp. of andere schelpjes.

Dat zulks met een bijzonder doel geschiedde, is gewis en zeker niet aan twijfel onderhevig, vooral indien we ervaren hoe de doden der Cromagnons uit de Zuid-Franse holen vooral, opgesmukt zijn geworden met Cypraea moneta- of kauri-schelpen, steeds op één en dezelfde manier en in een bepaalde figuratie aangebracht, te weten: vier op de knieën, één op elke arm en twee op het voorhoofd. Wat had dit eventueel kunnen beduiden? Vele onderzoekers hebben dit phenomeen trachten te ontsluiëren en even zovele meningen waren het gevolg hiervan. Doch op één punt kwamen ze allen toch overeen en dit was de symboliek . . . Men wilde destijds namelijk te kennen geven, dat het leven door de dood weggenomen is geworden en o.a. middels de Kaurischelpen teruggegeven kon worden, straks wanneer het Cromagnon-menselijk bestaan aan het hiernamaals komt te grenzen. Want wat is thans het geval met de Cypraeaschelp? De jong-palaeolithische mens zag namelijk hierin een levenschenkende kracht en wel op grond van het "feit", dat de onderkant der bedoelde schelpen zo treffend veel geleek op de uitwendige vrouwelijke geslachtsdelen (in het bijzonder op de vestibulum vaginae), een genitale opening, welke door alle primitieve volkeren bewust gekend wordt als zijnde de enige en ware levensbron, van waaruit het geboorteproces, gehuld gaande in louter mystieke sluiers, zo majestueus oprijzen kan! De poort, waardoorheen elk dierlijk, resp. menselijk leven, zijn weifelende intrede in deze wonderlijke wereld doet, werd dientengevolge niet slechts enkel de weg, maar tevens de waarlijke levensschepers zelf! En is het voor de primitieve geest, die steeds neigingen tot analogiserend en symboliserend werk vertoont, dan niet vanzelfsprekend, dat hij in de voorwerpen, gelijkend op de vestibulum vaginae, de daadwerkelijke incarnatie van een levenschenkende kracht ziet? En onder zulke voorwerpen behoort alsmede de Cypraea moneta schelp!

Zo komt het dus, dat aan de gestorvenen kaurischelpen medegegeven werden in het graf en wel, zoals reeds medegedeeld, vier op de benen, opdat de mens in het hiernamaals niet verlamd worde; 2 op de armen, opdat deze evenzo in het hiernamaals bezielde en gebruikt konden worden en 2 op het voorhoofd, opdat dit na de doodslaap weer aan de denkbeelden kon gaan.

En waarom werden de lijken der Cromagnons met rode aarde omgeven? . . . De palaeolithische mens moet reeds beseft hebben, wat het hart voor het dierlijk

resp. menselijk organisme betekend moest hebben en de dood het natuurlijke gevolg was van een intense, diepgaande verwonding, waarbij rood bloed verloren ging. Dergelijke verwondingstaferelen, gepaard gaande met de onverbiddelijke dood, hadden zij maar al te vaak afgebeeld op de naakte rotswanden. Zo kon het voor de hand liggen te veronderstellen dat de holbewoner uit Europa's voorverleden de dood identiek gesteld had aan een verlies van bloed ! En wat nu eenmaal verloren gegaan is, kan natuurlijk ook wel weer vervangen worden, mits het althans in ons geval, iets roods is ! Vandaar juist, dat de mens van Cromagnon de bloedloze vale lijken, rondom met bloedrode aarde bestrooide

Behalve met rode aarde en kaurischelpen ziet men de lijken met rode oker, kormalijn of jaspis en andere schelpen "afgezet". (Noot: De betekenis, welke men eerst aan de Kaurischelp toekende, droeg men later op andere als bijvoorbeeld de Cassis rufa schelpen over). Deze grafgraven waren representaties en tegenwichten resp. van het levende bloed en van de levenschenkende kracht. De rode oker fungeerde daar als bloed, terwijl de schelpen het verheerlijkte symbool van het nieuwe leven representeerden. Rode oker zowel als schelpen waren anders gezegd, amuletten of talismans, waarvan men geloofde dat zij tot vermeerdering der vitaliteit van de dode bijdroegen, waardoor de kans om zijn bestaan te verlengen, werd vergroot.

. De vrouwen waren niet alleen de moeders der kinderen, maar tevens de bron van hun leven. De primitieve mens kwam tot het denkbeeld, dat de afbeelding van een vrouw, die de verschillende kentekenen van het moederschap in sterk vergrote vorm vertoonde, als amulet dienst kon doen (de z.g. Venusbeeldjes o.a. van Willendorf). De amulet bezat dan de kracht om het leven te schenken en het bestaan te verlengen. Hij maakte bovendien gebruik van allerlei schelpen, welke als symbolen werden beschouwd van de vrouwelijke gave om het leven te schenken.

Bij de overblijfselen van de oudste exemplaren van de Homo sapiens welke wij kennen, zijn zulke levenschenkende schelpen gevoegd De enorme waarde, welke men aan de Kauri- en andere schelpen toekende, maakte ook, dat de Europese mens destijds in het palaeolithicum (en trouwens later e enzo in het neolithicum) er wild en zijd met de grootste toewijding en moeite naar zocht. Dit bracht met zich mede, dat de schelp in de loop der tijden als ruilmiddel en handelsartikel in betekenis ging toenemen. Dat men in het verre Europese verleden inderdaad overal en met de meeste moeite naar schelpen gezocht had, getuigen wel de Cassis rufa vondsten uit Menton, waar men deze schelpen in gezelschap van palaeolithische hominide resten aangetroffen heeft. Aangezien bedoelde Cassis rufa schelpen nergens in de gebieden rondom de Middellandse Zee voorkwamen, heeft men aan de mogelijkheid gedacht, dat ze uit de Rode Zee daarheen vervoerd zijn.

Behalve de natuurlijke schelpen gebruikte men later in het neolithicum en in de aanvang der historische tijden ook modellen van de Kauri- en andere schelpen. Vooral de gouden exemplaren waren in het oude Indië en Egypte zeer in trek . . . Zowel de Sumeriers als de Egyptenaren uit het vierde millennium voor onze jaartelling kenden reeds het goud, dat eveneens door hen als goddelijk werd beschouwd. Uit die tijden dateren de vele gevonden gouden kauri- en andere schelpen . . . Bekend is ook een uit been gesneden Cypraea moneta uit de Franse steentijd van Pair non Pair

. . . (Enige voorbeelden van begraving): De Homo aurignaciensis Hauseri uit de abri sous roche te Come Capelle nabij Montferand Périgord (Dept. Dordogne). Het fossiel had een krans van Nassa reticulata huisjes om de hals.

Als tweede voorbeeld wordt genoemd de vondst van een jong-Palaeolithisch geraamte nabij Brünn (Brno). Deze mens was begraven in een ondiepe holte. De bodem was intensief met rode oker besmeerd. Een enorme hoeveelheid (ruim 600 exemplaren) slakkenschelpen (Dentalium badensis) vergezelde de dode op zijn reis naar het hiernaams.

Een derde voorbeeld: De vondsten te Mentone. Hier een skelet op de linkerzijde liggend, op een bed van louter rode oker met o.a. een krans van doorboorde slakkenhuizen (Nassa reticulata).

Ook partiële begraving geschiedde. Een mooi voorbeeld hiervan is de vondst van Ofnet (Beieren), daterend uit het laat-magdalénien, twee kuilen met resp. 27 en 6 schedels, in hoofdzaak van vrouwen en kinderen. De schedels waren met allerlei fraaie schelpen en kransen van doorboorde tanden opgesmukt. Hier een schedelcultus. De schedel als zetel des verstands en des levens. Slechts dit "verheven" lichaamsdeel zou de mens zijn reizen door de gebieden van het Jenseits mogelijk kunnen maken, vooral, wanneer de rode oker en de schelpenaureool de garanties hiervoor schonken !

. . . Samenvattend wordt geconstateerd dat de oertijds mens in principe een uniforme dodencultus bezat, welke gedifferentieerd genomen als volgt te karakteriseren is:

- a) door een schelpen "Mitgabe", waarbij de magische voorbedoeling niet te loochenen valt;
- b) door de toevoeging van rode oker of dito aarde aan het levenloze lichaam;
- c) door die beide

F.H. Willems.